

Vlaanderen
verbeelding werkt

Samen inzetten op depotuitdagingen

De regierol voor een afgestemd depotbeleid

(voorjaar 2022)

Vlaamse
overheid

www.onroenderfgoed.be
www.vlaanderen.be/cjm

Colofon

TITEL

Samen inzetten op depotuitdagingen

JAAR VAN UITGAVE

2022

Een uitgave van agentschap Onroerend Erfgoed
Wetenschappelijke instelling van de Vlaamse Overheid,
Beleidsdomein Omgeving en het departement Cultuur, Jeugd
en Media.

VERANTWOORDELIJKE UITGEVER

Gonda Callaert
Agentschap Onroerend Erfgoed

Luc Delrue
Departement Cultuur, Jeugd en Media

OMSLAGILLUSTRATIE

Copyright Onroerend Erfgoed, foto: Kris Vandevorst

ILLUSTRATIES

Het beeldmateriaal in deze publicatie zijn beelden van de
Kennissite Vilvoorde, het depot voor de Collectie Vlaamse
Gemeenschap beheerd door het departement Cultuur, Jeugd
en Media en het onroerend erfgoeddepot van het agentschap
Onroerend Erfgoed.

Agentschap Onroerend Erfgoed
Havenlaan 88 bus 5
1000 Brussel
T +32 2 553 16 50
info@onroerenderfgoed.be
www.onroerenderfgoed.be

Departement Cultuur, Jeugd en Media
Arenbergstraat 9
1000 Brussel
T +32 2 553 69 77
departement.cjm@vlaanderen.be
www.vlaanderen.be/cjm

Samen inzetten op depotuitdagingen

De regierol voor een
afgestemd depotbeleid

Een samenwerking tussen het departement
Cultuur, Jeugd en Media en het agentschap
Onroerend Erfgoed

(voorjaar 2022)

INHOUD

1. Inleiding	7
2. Onder de loep: de regierol van de vlaamse overheid voor een afgestemd depotbeleid.....	9
2.1. Waarom neemt de vlaamse overheid een regierol op?	9
2.2. Tot wie richt de vlaamse overheid zich met deze regierol?	10
2.3. Hoe geeft de vlaamse overheid invulling aan de regierol?	10
3. Gezamenlijke doelen voor een afgestemd depotbeleid..	13
4. Welke ondersteuningsmogelijkheden zijn er?	19
4.1. Erkennen en financieel ondersteunen.....	19
4.2. Begeleiding en advies	22
4.3. Onderzoek en samenwerkingsprojecten	27
4.4. Erfgoeddatabanken	28
5. Tot slot	29

1. INLEIDING

'We nemen een regierol op voor een afgestemd depotbeleid dat niet enkel inzet op nieuwe bewaarplaatsen om te borgen maar na waardering en inventarisatie, ook resulteert in herbestemmen en afstoten. We doen dit samen met specifieke partners en lokale besturen en gezamenlijk voor cultureel en onroerend erfgoed. In het kader van dit depotbeleid is er ook aandacht voor de collecties van herbestemde kerken. (Vlaams Regeerakkoord 2019-2024, p 126)'

In deze publicatie duiden het departement Cultuur, Jeugd en Media (CJM) en het agentschap Onroerend Erfgoed de regierol die de Vlaamse overheid opneemt voor een afgestemd depotbeleid. Waarom de Vlaamse overheid een regierol opneemt en hoe ze daaraan invulling geeft, wordt toegelicht in punt 2 *'Onder de loep: de regierol van de Vlaamse overheid voor een afgestemd depotbeleid.'* Toelichting bij de gezamenlijke doelen die de Vlaamse overheid vooropstelt, komt aan bod in punt 3. *'Gezamenlijke doelen voor een afgestemd depotbeleid.'* De publicatie verduidelijkt ook de ondersteuningsmogelijkheden die het bestaande instrumentarium biedt in punt 4 *'Welke ondersteuningsmogelijkheden zijn er?'*

Deze publicatie richt zich in de eerste plaats tot de erkende en gesubsidieerde spelers binnen de cultureel-en onroerenderfgoedsector, maar is ook voor het bredere erfgoedveld relevant.

Erfgoed met zorg bewaren voor de toekomst brengt vele uitdagingen met zich mee. Een groot deel van het erfgoed wordt bewaard in depotruimtes die specifiek bedoeld zijn om erfgoed op een adequate manier te bewaren, tijdelijk of permanent. Die ruimtes zijn vaak niet of beperkt toegankelijk en weinig zichtbaar voor het publiek. De uitdagingen die depots en depotwerking met zich meebrengen, bleven daardoor lange tijd onder de radar. Het voorbije decennium kwamen deponering en bewaring meer prioritair op de beleidsagenda. Overheden en organisaties leverden intussen al heel wat inspanningen om de zorg voor het erfgoed in depotruimtes te verbeteren. Het verderzetten van die inspanningen is nodig want er blijven immers vele uitdagingen bij zeer uiteenlopende erfgoedspelers en besturen. Oplossingen zijn niet eenduidig en vaak sterk gebonden aan specifieke noden van het erfgoed, concrete opportuniteiten die zich voordoen of een kans tot samenwerking die zich aandient.

Het beleid voor cultureel erfgoed en onroerend erfgoed kent in Vlaanderen een eigen beleidscontext met een eigen discours, regelgeving, minister, administratie, ... Desondanks zijn er vele gedeelde uitdagingen en raakvlakken. In de praktijk (binnen organisaties, erfgoeddepots...) vervaagt het verschil tussen cultureel en onroerend erfgoed grotendeels. De depotpraktijk en -processen zijn vaak verrassend gelijkend. De Vlaamse overheid bouwt daarom aan een afgestemd depotbeleid voor cultureel en onroerend erfgoed.

2. ONDER DE LOEP: DE REGIEROL VAN DE VLAAMSE OVERHEID VOOR EEN AFGESTEMD DEPOTBELEID

Het Vlaams Regeerakkoord 2019-2024 stelt voorop dat de Vlaamse overheid een 'regierol voor een afgestemd depotbeleid' op zich neemt. Waarom neemt de Vlaamse overheid die regierol op en waar komt die regierol vandaan? Tot wie richt de Vlaamse overheid zich met deze regierol? En hoe geeft de Vlaamse overheid hieraan invulling? In dit hoofdstuk leest u de antwoorden op deze vragen.

2.1. Waarom neemt de Vlaamse overheid een regierol op?

De zorg voor erfgoed is een verantwoordelijkheid van alle beheerders van erfgoed. De uitdagingen waarmee beheerders kampen om het erfgoed te bewaren, zijn omvangrijk en verscheiden. Het is belangrijk om de uitdagingen en het zoeken naar mogelijke oplossingen op de beleidsagenda te blijven zetten, niet alleen op die van de Vlaamse overheid maar ook die van andere besturen en van erfgoedbeheerders zelf.

De Vlaamse overheid wil een kader scheppen om vanuit een gedeelde visie aan oplossingen te werken. We kijken daarbij over de muren heen en stemmen de visie af tussen het Vlaamse beleid voor cultureel en onroerend erfgoed. De Vlaamse overheid wil zo een stimulans zijn voor het werken aan een betere bewaring van erfgoed. Het is een dialoog die met de hele sector aangegaan wordt zonder deze daarbij in een keurslijf te willen stoppen.

De beleidsaandacht voor depotwerking is niet nieuw. De regierol van de Vlaamse overheid bouwt verder op beleidstrajecten en inspanningen uit het voorbije decennium. Deze inspanningen werden samen geleverd door de vele actoren in de sector, lokale besturen, provincies én de Vlaamse overheid.

Een korte historiek van het depotbeleid

- Het onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013 voorzag voor het eerst de mogelijkheid tot het erkennen van depots. Deze erkenning werd geflankeerd door een subsidie voor werking- en personeelskosten. Daarnaast gaf het agentschap Onroerend Erfgoed de aanzet tot een netwerk van erkende onroerenderfgoeddepots. Het Depotnetwerk wordt op 3 jaar tijd een vaste speler in de sector.
- Voor cultureel erfgoed namen de provinciebesturen van 2008 tot en met 2017 een regierol op voor een regionaal depotbeleid. Dit gebeurde op vraag van de Vlaamse overheid en ondersteund door werkingsubsidies vanuit het Cultureelerfgoeddecreet. Het tot stand brengen van regionale depotnetwerken was één van de opdrachten. Door de afslanking van de provincies en de ingeperkte taakstelling kunnen de provincies sinds 1 januari 2018 deze rol voor cultureel erfgoed niet langer opnemen. Sindsdien geeft de Vlaamse Overheid opnieuw invulling aan een regiefunctie voor het bewaren van erfgoed.

Het Vlaams Regeerakkoord 2019-2024 betekende een nieuwe impuls voor de beleidsontwikkelingen en verankert de regierol voor een afgestemd depotbeleid voor de Vlaamse overheid:

'We nemen een regierol op voor een afgestemd depotbeleid dat niet enkel inzet op nieuwe bewaarplaatsen om te borgen maar na waardering en inventarisatie, ook resulteert in herbestemmen en afstoten. We doen dit samen met specifieke partners en lokale besturen en gezamenlijk voor cultureel en onroerend erfgoed. In het kader van dit depotbeleid is er ook aandacht voor de collecties van herbestemde kerken. (Vlaams Regeerakkoord, p 126)

Als antwoord hierop startten het departement Cultuur, Jeugd en Media en het agentschap Onroerend Erfgoed in het najaar van 2019 een gezamenlijk traject richting een afgestemd depotbeleid en de concrete invulling van die regierol.

2.2. Tot wie richt de Vlaamse overheid zich met deze regierol?

De erfgoedsector is omvangrijk en kent een veelheid aan bestuursniveaus en erfgoedspelers. De Vlaamse overheid richt zich met haar regierol in de eerste plaats op instellingen en organisaties die ze zelf erkent en subsidieert, naast de eigen collecties en Vlaamse instellingen. Via het erkennings- en subsidie-instrumentarium heeft de Vlaamse overheid met al deze actoren immers een directe band. Via de aanvraag – en verantwoordingsdossiers voor erkenning en subsidies is er inzicht in de data en uitdagingen van de erkende en gesubsidieerde organisaties.

Het bredere veld vergeten we echter niet. Hoewel de Vlaamse overheid geen rechtstreekse of structurele relatie heeft met deze spelers, worden hun uitdagingen meegenomen via de netwerken en dienstverlening van erkende en gesubsidieerde organisaties. Het zijn deze erkende en gesubsidieerde spelers die een belangrijke rol spelen in het zoeken naar antwoorden voor uitdagingen in het bredere veld. Zij vervullen vanuit die rol ook een belangrijke signaalfunctie naar het Vlaamse beleid. De ondersteunende instrumenten die zowel door de Vlaamse Overheid als de dienstverlenende organisaties worden ingezet, komen uiteraard ook tegemoet aan de noden van het bredere erfgoedveld.

2.3. Hoe geeft de vlaamse overheid invulling aan de regierol?

De Vlaamse overheid geeft invulling aan de regierol door in te zetten op onderstaande taken. We lichten deze taken in dit punt één voor één toe:

- het vormen van een afgestemde visie tussen cultureel en onroerend erfgoed;
- het in kaart brengen van uitdagingen en het blijvend monitoren van die uitdagingen;
- het evalueren en afstemmen van het beleid en de beleidsinstrumenten;
- het stimuleren en opvolgen van samenwerking en netwerken;
- het afstemmen over adviesverlening over het duurzaam bewaren van erfgoed;
- het sensibiliseren en informeren over het afgestemd depotbeleid, de regierol en de ondersteuningsmogelijkheden.

Visievorming

Het departement Cultuur, Jeugd en Media en agentschap Onroerend Erfgoed slaan de handen in elkaar om een gedeelde visie te ontwikkelen over het bewaren van erfgoed. Daarbij bekijken we gezamenlijk de invulling van de regierol die de Vlaamse overheid op zich neemt, wat in dit tweede hoofdstuk wordt toegelicht. Daarnaast worden ook gezamenlijke doelen vooropgesteld, die in het derde hoofdstuk geduid worden. Het ontwikkelen van een gedeelde visie is een belangrijke stap in het Vlaamse erfgoedbeleid. Het resultaat van de visievorming is ook geen eindpunt. Het is vooral een beginpunt om verder met elkaar in dialoog te gaan, en om deze visie en regierol vanuit de Vlaamse overheid verder vorm te geven, op basis van dialoog en het monitoren van evoluties in de sector.

Om tot de afgestemde visie te komen, maakten we een landschapsschets en -analyse. Hierin geven we in de eerste plaats een beeld van de erkende en gesubsidieerde spelers die beschikken over bewaarinfrastructuur voor erfgoed. De analyse gebeurde afzonderlijk voor cultureel en onroerend erfgoed, op basis van de beschikbare gegevens en gesprekken met erkende en gesubsidieerde spelers binnen het Cultureelerfgoeddecreet en het Onroerenderfgoeddecreet. Op basis van deze analyses stemden we af over raakvlakken en gedeelde uitdagingen. De resultaten van deze oefening vindt u in de publicatie 'Depotlandschap in Vlaanderen: landschapstekening en analyse van gedeelde uitdagingen (2021)'.

De Vlaamse overheid operationaliseert momenteel ook een beleidsvisie met betrekking tot digitale transformatie waarbij gedeelde data en gedeelde infrastructuur centraal staat. Deze strategie sluit aan bij de principes van *Vlaanderen Radicaal Digitaal*. In deze context zijn enkele lopende beleidstrajecten ook van belang voor het fysiek bewaren, zoals de adoptie van de OSLO uitwisselingsstandaard cultureel erfgoed¹ en de OSLO standaard rond cultureel -en jeugdinfrastructuur die momenteel in ontwikkeling is, alsook het traject rond de erfgoeddatabanken (zie punt 4.5). De resultaten van deze trajecten zullen ook bijdragen aan een kwaliteitsvol depotbeheer.

Monitoring

De Vlaamse overheid zet vanuit haar regierol in op monitoring om zo een globaal zicht te behouden op de uitdagingen en om noden te kunnen detecteren. Monitoring is van belang in functie van de verdere beleidsvoering, maar ook in functie van dienstverlening en ondersteuning die vanuit de sector zelf wordt geboden.

We zullen de landschapsanalyse blijven actualiseren op basis van monitoring. Voor onroerend erfgoed biedt de jaarlijkse rapportage die erkende onroerenderfgoeddepots indienen, een basis. Voor cultureel erfgoed maakt de monitoring deel uit van een breder traject rond dataverzameling. We werken daarvoor aan een duidelijke set van indicatoren, afgestemd op de praktijk. Voor de indicatoren stemmen we af tussen cultureel en onroerend erfgoed, zodat we op termijn over een meer gedeelde vergelijkingsbasis beschikken.

Evalueren en afstemmen van het beleid en de beleidsinstrumenten

De Vlaamse overheid evalueert het gevoerde Vlaamse beleid en de beleidsinstrumenten die ter ondersteuning ingezet worden. Dit kan leiden tot een verdergaande afstemming van bestaande beleidsinstrumenten of op termijn het ontwikkelen van gezamenlijke instrumenten voor cultureel en onroerend erfgoed.

¹ Om digitale data op een coherente manier te registreren, te ontsluiten en te koppelen, onafhankelijk van welke software er gebruikt wordt zet de Vlaamse overheid in op een eenduidige standaard voor de uitwisseling van informatie: de uitwisselingsstandaard OSLO cultureel erfgoed. Het is de bedoeling om te zorgen voor meer samenhang en een betere vindbaarheid van data. Op die manier kan iedereen de gegevens makkelijker gebruiken.

Stimuleren en opvolgen van de samenwerking en netwerken

Eén van de gezamenlijke doelen die de Vlaamse overheid vooropstelt, is 'Krachten bundelen' (zie punt 3 'Gezamenlijke doelen voor een afgestemd depotbeleid'). Vanuit haar regierol stimuleert de Vlaamse overheid het samenwerken en het participeren aan netwerken. De Vlaamse overheid doet dat in de eerste plaats vanuit het erkennings- en ondersteuningsbeleid, maar ook door in dialoog te gaan met de erfgoedsector en de verschillende bestuursniveaus.

Het erkennings- en ondersteuningsbeleid van zowel cultureel als onroerend erfgoed vraagt expliciet aandacht voor het zich inschakelen in of coördineren van netwerken. In deze context kunnen dat depotnetwerken zijn of bredere collectienetwerken met aandacht voor kennisdeling, gezamenlijke oplossingen, afstemmen van collectiebeleid... Voor cultureel erfgoed maakt dit deel uit van de subsidiëeringscriteria en wordt het nadrukkelijk gestimuleerd door de Strategische Visienota Cultureel Erfgoed. Voor onroerend erfgoed is dat ook een erkennings- en subsidiëeringsvoorwaarde. Een verdere toelichting over erkennings- en ondersteuningsbeleid komt aan bod in punt 4.1. 'Erkennen en financieel ondersteunen'.

De Vlaamse overheid gaat ook in dialoog met spelers die nadrukkelijk inzetten op depotuitdagingen. Om deze dialoog gezamenlijk vorm te geven, organiseren het departement en het agentschap jaarlijks een samenkomst met vertegenwoordigers van beide sectoren. Het gaat bijvoorbeeld om collectiebeherende of dienstverlenende organisaties die een nadrukkelijke rol opnemen, intergemeentelijke samenwerkingsverbanden die een regionaal depotbeleid voeren, intergemeentelijke onroenderfgoeddiensten, grote steden die een rol opnemen buiten de eigen stedelijke collecties, het Depotnetwerk onroenderfgoed... De bedoeling is in eerste instantie om kennis te delen over evoluties en lopende trajecten, en daarnaast ook om de initiatieven en het beleid van de stakeholders in de sector meer op elkaar af te stemmen. Het afgestemd depotbeleid zal ook aan bod komen op verder overleg met de steden en gemeenten via de Vereniging van Vlaamse Steden en Gemeenten (VMSG).

Afstemmen van de adviesverlening over depotwerking en infrastructuurtrajecten

Verschillende organisaties staan in voor advisering en ondersteuning bij het bewaren van erfgoed. Voor onroerend erfgoed speelt het Depotnetwerk onroerend erfgoed een belangrijke rol, voor cultureel erfgoed gebeurt de adviesverlening vanuit verschillende (dienstverlenende) organisaties. Een verdere toelichting over deze en andere organisaties, gebeurt in '4.2. Begeleiding en advies'.

Vanuit de regierol dragen het departement Cultuur, Jeugd en Media en het agentschap Onroerend Erfgoed bij aan de afstemming over wie welke dienstverlening biedt in functie van het duurzaam bewaren van erfgoed, depotwerking en depotinfrastructuurtrajecten. De reeds vermelde jaarlijkse samenkomst met vertegenwoordigers van beide sectoren biedt daarvoor ook een overkoepelend platform. De rol die het departement Cultuur, Jeugd en Media en het agentschap Onroerend Erfgoed zelf opnemen in advies- en dienstverlening, beperkt zich tot toelichten van en wegwijs maken binnen het Vlaamse beleid.

Sensibiliseren en informeren over het afgestemd depotbeleid, de regierol en de ondersteuningsmogelijkheden

De Vlaamse overheid maakt de afgestemde visie tussen cultureel en onroerend erfgoed op het depotbeleid breed bekend aan beide sectoren. Daarmee informeert, sensibiliseert en verbindt de Vlaamse overheid het erfgoedveld.

Op 1 april 2022 organiseren het departement Cultuur, Jeugd en Media en het agentschap Onroerend Erfgoed een gezamenlijke studiedag en geven daar meteen concreet vorm aan de hierboven vermelde ambities.

3. GEZAMENLIJKE DOELEN VOOR EEN AFGESTEMD DEPOTBELEID

De Vlaamse overheid schuift vijf doelen voor een afgestemd depotbeleid naar voor. Deze doelen verenigen het Vlaamse Cultureelerfgoedbeleid en het Onroerenderfgoedbeleid. Ze bieden een gedeeld denkkader, om samen antwoorden te zoeken voor de uitdagingen die zich stellen. Het zijn doelen die het eigen Vlaamse beleid richting geven voor de verdere beleidsvoering, maar ook het beleid van andere besturen en erfgoedbeheerders kunnen inspireren. Deze doelen zijn ook vervat in de [Strategische Visienota Cultureel Erfgoed](#), die de Vlaams minister-president op 1 april 2021 voorlegde aan het Vlaams Parlement.

- Een erfgoedbeleid dat slimme keuzes maakt.
- Krachten bundelen.
- Depotcollecties zijn zichtbaar en toegankelijk.
- Het Vlaamse en lokale beleid vullen elkaar aan.
- De Vlaamse overheid geeft het voorbeeld.

Een erfgoedbeleid dat slimme keuzes maakt

De uitdagingen om het vele waardevolle erfgoed met zorg te bewaren, kunnen niet louter verholpen worden door in te zetten op meer of betere depotruimte. Depotuitdagingen gaan verder dan een gebrek aan infrastructuur. Het is nodig om duidelijke en doordachte keuzes te maken om erfgoed te bewaren voor toekomstige generaties. Een kwaliteitsvol collectiebeleid en een kwaliteitsvolle depotwerking zijn cruciaal voor zowel het voorkomen als voor het remediëren van depotnoden.

Niet alles moet bewaard worden. Selectie is zowel voor cultureel als voor onroerend erfgoed essentieel. Afgebakende collectie- of depotprofielen zijn daarbij basisinstrumenten om rationele keuzes te maken over wat wordt verzameld, gepresenteerd en bewaard. Die keuzes moeten gemaakt worden op het niveau van de eigen (depot)collectie, maar evenzeer in afstemming met andere (depot)collecties. De Vlaamse overheid moedigt het actief delen van de collectie- en depotprofielen tussen sectorspelers aan.

Een grondige kennis van het bewaarde erfgoed is fundamenteel om keuzes te kunnen maken in wat er bewaard wordt. Het inzetten op een goede en raadpleegbare digitale registratiebasis is daarbij de sleutel tot succes. Waarderen als methodiek is een hulpmiddel bij het selecteren, bewaren en presenteren van het erfgoed. Verschillende criteria kunnen de waarde bepalen zoals emotionele waarde, zeldzaamheid, historische waarde, onderzoekswaarde, financiële waarde... De waarde van erfgoed kan ook doorheen de tijd evolueren. Dialoog met de erfgoedgemeenschappen is belangrijk bij het toekennen van die waarde.

Niet alles moet onder dezelfde bewaaromstandigheden bewaard worden. De keuzes voor de bewaaromstandigheden moeten in verhouding staan tot de aard en noden van het erfgoed. Naar gelang de materiaalsoort is differentiatie nodig. Daarbij moet rekening gehouden worden met de mogelijke invloed van de schadefactoren, naast de resultaten van een risico- en kosten-batenanalyse per specifieke collectie of bewaaromgeving. Evoluties in klimaatrichtlijnen, met een aanzienlijke versoepeling voor temperatuur en in mindere mate ook voor de relatieve vochtigheid, zullen de keuzes verder bepalen. Meer en meer moeten we ook rekening houden met uitdagingen die de klimaatverandering stelt voor ons erfgoed. Vanuit duurzaamheidsoverwegingen dringt de keuze voor minder energieverwendende oplossingen zich op.

Met beperkte ingrepen kunnen bestaande depots en bewaarplaatsen vaak sterk verbeterd worden, wat vermijdt dat andere oplossingen gezocht moeten worden. Verdere begeleiding en sensibilisering van de eigenaars en beheerders is nodig zodat zij zelf de in-situbewaring van het erfgoed op zich kunnen nemen. Bij het zoeken naar oplossingen moet ook overwogen worden of het bewaren van het erfgoed op eenzelfde locatie, bijvoorbeeld dicht bij de collectiebeherende organisatie, de beste oplossing is. Collecties en ensembles kunnen ook op een gedeelde of centrale locatie bewaard worden volgens omvang, materiaalsoort, thema... Daarmee kan efficiëntiewinst geboekt worden. Gedeelde oplossingen voor het bewaren van erfgoed (waar mogelijk) worden door de Vlaamse overheid aangemoedigd.

Wat betekenen 'selectie' en 'bewaren' voor onroerend en cultureel erfgoed?

- Bij onroerenderfgoeddepots is de collectie sterk verbonden met het werkgebied van een depot. De collectie wordt voor een groot deel bepaald door de toestroom aan archeologische ensembles uit opgravingen of andere elementen van onroerend erfgoed met een sterke erfgoedwaarde of onderzoekspotentieel. Vanaf 2015 gebeurt de selectie van archeologische ensembles al tijdens het opgraven en voor het deponeren. Na deponering moet het archeologisch ensemble als één geheel bewaard worden. Voor oudere ensembles kan retroactieve selectie wel gebeuren. Voor onroerend erfgoed is de zorg voor en de bewaring van archeologische ensembles vastgelegd in het Onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013. Ook het begrip erfgoedwaarde wordt hierin gedefinieerd.
- Collectiebeherende organisaties in de cultureel-erfgoedsector streven naar coherente collecties, waarbij ook rekening gehouden moet worden met collecties van andere organisaties. Voor cultureel erfgoed is voor nieuwe verwervingen een weloverwogen selectie aan de deur van belang. Tegelijkertijd is een retroactief selectieproces of 'ontzamelen' vaak wenselijk. Dat is een werk van lange adem. Daarbij kan voor cultureel erfgoed werk gemaakt worden van een meer doorgedreven collectiemobiliteit en het herbestemmen van erfgoed. Voor cultureel erfgoed is het voeren van een doordacht collectiebeleid met keuzes over wat, waar en hoe te bewaren, ingebed binnen de criteria in het Cultureelerfgoeddecreet. De Strategische Visienota Cultureel Erfgoed (1/4/21) bepaalt de prioriteiten en geeft de verwachtingen weer. Erfgoedzorg is één van de prioriteiten.

© Danica Q Kus

Krachten bundelen

Onderling afstemmen en samenwerken is cruciaal om slimme keuzes te maken over welk erfgoed waar en hoe te bewaren. Het tot stand brengen van zogenaamde 'lerende netwerken' is daarvoor belangrijk. Netwerken kunnen zowel geografisch georiënteerd zijn (binnen een bepaald werkingsgebied) als meer thematisch (zoals agrarisch erfgoed, religieus erfgoed, archeologisch erfgoed...). Dergelijke netwerken zijn bijvoorbeeld ook relevant in het kader van een calamiteitenbeleid.

Hoe wordt samenwerking en netwerking gestimuleerd voor cultureel en onroerend erfgoed?

- Voor onroerend erfgoed is het Depotnetwerk sinds 2015 een drijvende kracht in de sector op het vlak van het stroomlijnen van het deponeringsproces, het verhogen van de kwaliteit van bewaaromstandigheden en het uitwisselen van expertise. Het Depotnetwerk verenigt de erkende onroerenderfgoeddepots en is ook adviesorgaan voor de sector en het onroerenderfgoedbeleid.
- De cultureel-erfgoedsector is sterk vernetwerkt en er wordt op vele terreinen al samengewerkt. Samenwerken en netwerken maken ook deel uit van de subsidiëeringscriteria. De Strategische Visienota Cultureel Erfgoed moedigt het vormen van netwerken verder aan met het oog op kennisdeling en het zoeken naar gezamenlijke oplossingen. Kennisdeling en afstemming rond depotwerking en -infrastructuur kan daarbij ingebed zijn in een bredere samenwerking en kennisuitwisseling over verschillende aspecten van de werking (collectie-afstemming, waarden, selecteren, registreren, digitaliseren, behoud en beheer). Dienstverlenende organisaties, maar ook collectiebeherende organisaties, kunnen daarin een coördinerende rol opnemen.

Depotcollecties zijn zichtbaar en toegankelijk

We bewaren erfgoed omdat we het belangrijk vinden en er betekenis aan geven. Dat kan enkel wanneer dit erfgoed zichtbaar en toegankelijk is. Het zichtbaar maken van al het erfgoed in depots draagt bij aan het maatschappelijk draagvlak voor erfgoed en erfgoedwerking.

De zichtbaarheid en toegankelijkheid van depotcollecties en de bijhorende informatie kunnen op verschillende manieren gerealiseerd worden. Voorbeelden zijn het activeren van depotcollecties voor collectiepresentaties, het voeren van een actief bruikleenbeleid, het inzetten van depotcollecties voor educatieve doelen, het raadpleegbaar maken van archief- en documentaire collecties, ... maar ook het digitaal ontsluiten van depotcollecties en bijhorende informatie via websites en -applicaties. Digitale vindbaarheid en raadpleegbaarheid van de data zijn onontbeerlijk.

Het fysiek toegankelijk maken van (delen van) de depotruimtes op een beperkt aantal momenten kan overwogen worden, in de eerste plaats voor onderzoekers maar ook voor een breder publiek. De goede bewaaromstandigheden en de veiligheid van het bewaarde erfgoed blijven wel de eerste prioriteit.

Welke verwachtingen zijn er naar zichtbaarheid en toegankelijkheid bij cultureel en onroerend erfgoed?

- De onroerenderfgoeddepots hebben ook een taak naar het ontsluiten van het erfgoed. De doorstroming van informatie en de zichtbaarheid van de collecties is cruciaal voor de maatschappelijke valorisatie van archeologie. Het onderzoek *Publieksarcheologie in Vlaanderen (2020)* stelt dat onroerenderfgoeddepots goed geplaatst zijn om sterke en duurzame regionale centra te worden voor participatie en publiekswerking in de archeologie.
- Voor collectiebeherende organisaties gebeurt het zichtbaar en toegankelijk maken vanuit de uitvoering van de functie 'presenteren en toeleiden'. Dit maakt inherent deel uit van een cultureel-erfgoedwerking. Het Cultureelerfgoeddecreet bepaalt criteria voor de uitvoering van deze functie. Ook dienstverlenende organisaties op regionaal en landelijk niveau dragen vaak een steentje bij aan het zichtbaar maken van erfgoed via beeldbanken en webplatformen maar ook aan de hand van publieksacties.

© Danica O Kus

Het Vlaamse en lokale beleid vullen elkaar aan

De Vlaamse overheid wil richting geven en ondersteuning bieden aan het kwaliteitsvol bewaren en ontsluiten van het erfgoed in Vlaanderen, maar is niet het enige bestuursniveau dat daarin iets kan betekenen. De Vlaamse overheid streeft naar een complementair beleid met lokale besturen, intergemeentelijke samenwerkingsverbanden, en ook provinciale besturen wat betreft hun onroerenderfgoedbeleid, en wil verder in overleg gaan om te bekijken welke rol en verantwoordelijkheid elk bestuursniveau kan opnemen.

Welke verwevenheid is er tussen het Vlaamse en lokale beleid voor cultureel en onroerend erfgoed?

- Alle onroerenderfgoeddepots, op een uitzondering na, vallen onder een bepaald bestuursniveau of een bepaalde bestuursvorm (provincie, intergemeentelijke onroerenderfgoeddiensten, intercommunale, steden of gemeenten). De erkende depots nemen vaak een bovenlokale rol op. Een verfijning van het instrumentarium kan de draagkracht en rol van die depots vergroten. Voor onroerend erfgoed nemen de provincies vanuit hun bevoegdheid ook taken op. Het agentschap Onroerend Erfgoed moet voor de beoordeling van een kandidaat-onroerenderfgoeddepot niet beheerd door een provincie, advies vragen aan de provincie waarin het kandidaat-depot gelegen is. Verder zijn er drie erkende depots waarvan een provincie de inrichtende macht is.
- Lokale besturen treden vaak op als inrichtende macht van collectiebeherende organisaties (musea, archieven en erfgoedbibliotheken). Naast de verantwoordelijkheid die ze opnemen voor de eigen collecties, voeren ze ook een beleid voor het erfgoed op hun grondgebied of zelfs een ruimere regio. Via het subsidie-instrumentarium (subsidies voor het voeren van een dienstverlenende rol op bovenlokaal niveau, de cultureel-erfgoedconvenanten), wordt dat ook gestimuleerd.

De Vlaamse overheid geeft het voorbeeld

De Vlaamse overheid wil een voorbeeld zijn in het stapsgewijs werken aan de uitdagingen en het delen van ervaringen. Nog meer dan voorheen wil de Vlaamse overheid het belang benadrukken van het proces, het actief kennisdelen over successen maar ook over struikelblokken en tekortkomingen. Openheid en dialoog zorgen voor een positief klimaat van waaruit kan worden geleerd en geëvolueerd. In de decreten wordt ook nadrukkelijk aandacht gevraagd voor kennisdeling.

De Vlaamse overheid beheert zelf een uitgebreide collectie waarvan een deel wordt bewaard in de Kennissite Vilvoorde. Die site omvat zowel het depot voor de Collectie Vlaamse Gemeenschap van het departement Cultuur, Jeugd en Media, het onroerend erfgoeddepot van het agentschap Onroerend Erfgoed, het Archiefdepot Vlaamse overheid voor bestuursdocumenten vanuit Het Facilitair Bedrijf, en de Geotheek vanuit het departement Omgeving. Het betreft zowel archivalisch, geologisch, roerend als archeologisch materiaal en delen van beschermd erfgoed. Net als de andere spelers in het veld, zijn er ook voor de werkingen op deze site in Vilvoorde uitdagingen. Gestaag wordt er verder gewerkt aan een professioneel beheer. De Vlaamse overheid wil zich met de depotwerking voor de Collectie Vlaamse Gemeenschap en voor het onroerend erfgoeddepot nadrukkelijk inschakelen in een (depot)netwerk en haar praktijkervaringen niet alleen delen met de sector, maar ook weer leren van diezelfde sector. Het bouwen van bruggen tussen de verschillende deelwerkingen op de Kennissite Vilvoorde vormt één van de uitdagingen en een ambitie. Een eerste belangrijke stap wordt het opmaken van een gezamenlijk calamiteitenplan voor de hele kennissite.

Welke werking hebben het depot voor de Collectie Vlaamse Gemeenschap en het onroerend erfgoeddepot op de Kennissite in Vilvoorde?

- **Het onroerend erfgoeddepot in Vilvoorde is van rechtswege erkend als onroerenderfgoeddepot en maakt al deel uit van het depotnetwerk onroerenderfgoeddepots. Het depot neemt ensembles op:**
 - » *die voortkomen uit opgravingen uitgevoerd door het Agentschap Onroerend Erfgoed of haar voorgangers;*
 - » *die eigendom zijn van de Vlaamse overheid;*
 - » *die voortkomen uit studieopdrachten uitgevoerd in opdracht van het agentschap;*
 - » *die in beslag zijn genomen in functie van gerechtelijk onderzoek;*
 - » *die voortkomen uit opgravingen uitgevoerd in beschermde archeologische sites.*

Het depot fungeert ook als tijdelijke opslag voor erfgoed waarvoor geen ander depot beschikbaar is. Het neemt dit materiaal op voor een periode van maximaal drie jaar, daarna gaat het materiaal terug naar de collectie-eigenaar.
- **Het departement CJM beheert een collectie van ongeveer 40.000 objecten. Waardevolle, museale stukken worden in langdurige bewaring gegeven aan erkende collectiebeherende organisaties. Niet-museale objecten uit de collectie worden zoveel mogelijk ontsloten door ze in te zetten voor het aankleden van ruimten van openbare instellingen (administraties, kabinetten, steden en gemeenten, scholen, justitie ...). Ter ondersteuning van haar opdracht, beschikt het departement CJM over een depot voor kunstwerken binnen de Kennissite van Vilvoorde. Momenteel bevinden zich daar ongeveer 3500 objecten. De werkprocessen van dit depot zijn uitgeschreven, gebaseerd op de SPECTRUM standaarden. Er wordt ook aan een depotprofiel gewerkt, waarbij bekeken wordt welke rol het depot kan opnemen voor de organisaties die werken uit de Collectie Vlaamse Gemeenschap in langdurige bewaring kregen.**

Voor cultureel erfgoed kennen de eigen instellingen van de Vlaamse Gemeenschap (M HKA, KMSKA, Mu.ZEE, Roger Raveelmuseum en Kasteel van Gaasbeek) evenzeer depotuitdagingen. Hiervoor worden voor elke instelling oplossingen op maat gecreëerd. De expertise, die hierbij uitgebouwd wordt, kan ook met de sector gedeeld worden. Zo bouwden M HKA en KMSKA bijvoorbeeld het voorbije decennium ervaring op in het samenwerken met een private partner voor hun depotinfrastructuur. Bij de renovatie van KMSKA werd een intern depot uitgebouwd. Mu.ZEE investeerde enkele jaren geleden ook in een intern kunstendepot.

4. WELKE ONDERSTEUNINGS- MOGELIJKHEDEN ZIJN ER?

De Vlaamse overheid wil de erfgoedsector stimuleren om aandacht te besteden aan de uitdagingen die er zijn voor het bewaren van erfgoed in depots. Er bestaat een brede waaier aan instrumenten en hulpmiddelen die bijdragen aan het kwaliteitsvol bewaren van cultureel en onroerend erfgoed in depotruimtes. De Vlaamse overheid biedt een kader voor:

- het erkennen en financieel ondersteunen;
- het ondersteunen door begeleiding en advisering;
- het initiëren of samenwerken voor onderzoek.

4.1. Erkennen en financieel ondersteunen

Erkennen en structurele subsidiëring van de werking

De Vlaamse overheid erkent de kwaliteitsvolle werking van organisaties. Vanuit het Onroerenderfgoeddecreet gaat het om het erkennen van [onroerenderfgoeddepots](#) en [intergemeentelijke onroerenderfgoeddiensten](#). Vanuit het Cultureelerfgoeddecreet gaat het om het [erkennen van collectiebeherende organisaties](#) (musea, culturele archiefinstellingen en erfgoedbibliotheken). Een erkenning zorgt voor een kwaliteitsgarantie van de werking, zichtbaarheid en verleent toegang tot een breed netwerk van erkende organisaties.

De Vlaamse overheid verleent ook structurele ondersteuning aan erfgoedorganisaties. Het gaat dan om het ondersteunen van de personeels- en werkingskosten.

Door het erkennen en financieel ondersteunen biedt de Vlaamse overheid een kwaliteitsnorm en ondersteunt het organisaties in het kwaliteitsvol bewaren van erfgoed.

Welke werkingssubsidies zijn er voor cultureel erfgoed en voor onroerend erfgoed?

- Vanuit het Onroerenderfgoeddecreet kunnen er werkingssubsidies toegekend worden aan erkende onroerenderfgoeddepots. Dit gaat dan gepaard met het afsluiten van een samenwerkingsovereenkomst. Zo'n overeenkomst wordt afgesloten voor een periode van 6 jaar en omvat een aantal doelstellingen voor het onroerenderfgoeddepot. Ook hier staat het voortdurend werken aan kwaliteitsverhoging centraal. De werkingsmiddelen ondersteunen de depots en geven hen de mogelijkheid om in te staan voor een kwaliteitsvolle bewaaromgeving en -werking.
- Vanuit het Cultureelerfgoeddecreet worden werkingssubsidies toegekend aan erkende collectiebeherende organisaties op een bovenlokaal of Vlaams niveau voor de uitvoering van alle functies. Het 'behouden en borgen' is één van die functies. Ook dienstverlenende organisaties op bovenlokaal en landelijk niveau worden via subsidies ondersteund voor dienstverlening bij de uitvoering van de functies. Verschillende dienstverlenende organisaties besteden vanuit hun werking expliciet aandacht aan het realiseren van het collectiebeleid in brede zin. Het inspelen op depotuitdagingen is dan een welomlijnd aspect daarvan. De structurele financiële ondersteuning binnen het Cultureelerfgoeddecreet draagt dus in belangrijke mate bij tot het behoud en beheer van de erfgoedcollecties, ook op vlak van de depotwerking.

Op 1 april 2021 presenteerde minister van Cultuur Jan Jambon zijn Strategische Visienota Cultureel Erfgoed aan het Vlaams Parlement. Hierin concretiseert de minister zijn cultureel-erfgoedbeleid. Hij legt daarbij prioriteiten en vermeldt aandachtspunten voor het uitvoeren van het Cultureel-erfgoeddecreet. Eén van de acht beleidsprioriteiten is 'Erfgoedzorg Centraal'. Er gaat daarbij bijzondere aandacht naar onder meer: digitale collectieregistratie; waarden; herbestemmen; het verzekeren van kwalitatief behoud en het omgaan met calamiteiten.

© Danica Q Kus

Projectsubsidies ter versterking van de werking

De Vlaamse overheid biedt verschillende kanalen voor projectmatige financiële ondersteuning. Dit kan het behoud en beheer van erfgoed in depotruimtes ook projectmatig versterken. Projectaanvragen moeten uiteraard wel beantwoorden aan de geldende voorwaarden en criteria.

Welke projectsubsidies zijn mogelijk voor erfgoedzorgprojecten?

- Het subsidie-instrumentarium ter ondersteuning van een onroerenderfgoedwerking is minder uitgebouwd, maar er zijn wel projectsubsidies mogelijk. Voor archeologisch syntheseonderzoek is ondersteuning nu al mogelijk. Projectsubsidies ter ondersteuning van de educatieve- en publiekswerking zijn ingeschreven in het decreet maar nog niet geactiveerd.
- Projectmatige [ondersteuning van cultureel-erfgoedprojecten](#) met een landelijke en internationale reikwijdte is mogelijk via het Cultureelerfgoeddecreet. Vanaf het najaar 2022 zullen ook collectiebeherende organisaties die erkend zijn of werken op bovenlokaal niveau, en dienstverlenende organisaties met een werking op bovenlokaal niveau subsidies kunnen aanvragen voor bovenlokale cultureel-erfgoedprojecten. Ook voor projectmatige ondersteuning gelden de prioriteiten en vermelde aandachtspunten uit de Strategische Visienota Cultureel Erfgoed. Eén van de acht beleidsprioriteiten is 'Erfgoedzorg Centraal'. Het gaat daarbij bijzondere aandacht naar onder meer: digitale collectieregistratie; waarden; herbestedingen; het verzekeren van kwalitatief behoud en het omgaan met calamiteiten.
- [Innovatieve partnerprojecten](#) en [bovenlokale cultuurprojecten](#) vormen misschien een minder evident subsidiekanaal vanuit Cultuur, maar via die weg kunnen evenzeer erfgoedzorgprojecten ingediend worden. Bij bovenlokale projecten staat het verbinden van de culturele sectoren en disciplines, en samenwerking met andere beleidsdomeinen (zoals samenwerking met Onroerend Erfgoed) centraal. Bij innovatieve partnerprojecten wil de Vlaamse overheid cultuurorganisaties stimuleren om samen met partners hun grenzen te verleggen. Dan moet wel een ander beleidsdomein of een private partner moet betrokken worden.
- In het verleden boden bijkomende (tijdelijke) projectreglementen belangrijke impulsen voor cultureel erfgoed, bijvoorbeeld het reglement voor waarderingsprojecten en het reglement inhaalbeweging digitale collectieregistratie. Dergelijke impulsen blijven ook in de toekomst een mogelijkheid, ook gezamenlijk voor cultureel en onroerend erfgoed.

Infrastructuursubsidies

Het is voor beheerders van erfgoed niet steeds eenvoudig om het nodige draagvlak en financiering te vinden voor depotinfrastructuur. Het gaat om infrastructuren die meestal weinig zichtbaar zijn voor het publiek. Subsidies vanuit het [Vlaamse cultuur- en jeugdinfrastructuurbeleid](#) kunnen een stimulans betekenen. Organisaties die beschikken over infrastructuur waar een bovenlokale culturele werking plaatsvindt, kunnen een aanvraag indienen voor een investeringssubsidie bij het departement. Er zijn 'sectorale' subsidies voor het toegankelijker, duurzamer en veiliger maken van culturele infrastructuur en voor 'grote culturele infrastructuur' met een uitzonderlijke omvang en een werking die zich richt tot de hele Vlaamse Gemeenschap of ruimer.

4.2. Begeleiding en advies

Voor advies en begeleiding bij het bewaren van erfgoed kunnen erfgoedbeheerders een beroep doen op verschillende organisaties. Het gaat zowel om dienstverlenende organisaties en netwerken die de Vlaamse overheid via haar sectorale decreten ondersteunt en mee vormde (4.2.1), als een waaier aan andere, ook commerciële, dienstverleners (4.2.2).

4.2.1. Dienstverlenende werkingen, ondersteund vanuit de sectorale decreten

De Vlaamse overheid ondersteunt heel wat organisaties om een dienstverlening uit te bouwen voor de sector, of om expliciet deel te nemen aan een netwerkverband dat hiervoor instaat. Zowel het Cultureelerfgoeddecreet als het Onroerenderfgoeddecreet geven zo vorm aan een gesubsidieerd dienstverlenend netwerk. Erfgoedzorg maakt vaak een belangrijk deel uit van die dienstverlening. We vermelden hier de kernspelers in het veld.

FARO, Vlaams steunpunt voor cultureel erfgoed

Voor het cultureel-erfgoedveld is [FARO, Vlaams steunpunt voor cultureel erfgoed](#), een belangrijke speler met een waaier aan instrumenten die ten dienste staan van de depotpraktijk en het collectiebeleid in bredere zin. Kennisoverdracht, praktijkontwikkeling, onderzoek, advies en begeleiding zijn de kernwoorden die het consulentenschap rond behoud en beheer omschrijven. De adviseurs van FARO maken vaak deel uit van stuurgroepen en klankbordgroepen, delen hun kennis op studiedagen, via artikels, blogberichten en de Erfgoedwijzer op de FARO-website,... FARO staat ter beschikking van de sector om bijvoorbeeld:

- concrete vragen te beantwoorden;
- projecten te adviseren;
- langer lopende processen te begeleiden;
- te adviseren over infrastructuurtrajecten;
- door te verwijzen.

Vanuit dit consulentenschap worden verschillende instrumenten ingezet. Deze instrumenten zijn ook voor onroerend-erfgoedactoren vaak relevant. Sommige van deze instrumenten werden al in de schoot van het provinciale depotbeleid ontwikkeld en zijn na de afslanking van de provincie ondergebracht bij FARO.

- [Vormingen en opleidingen](#), veelal ontstaan als interprovinciale initiatieven vanuit het regionale depotbeleid, maar steeds weer geactualiseerd;
- een basiscursus behoud en beheer: een driedaagse opleiding voor nieuwkomers minstens één keer per kalenderjaar;
- de vormingsreeks 'In Goede Handen': een jaarlijkse praktijkgerichte vormingsreeks rond het werken in een depot;
- vorming op maat: in bepaalde gevallen wordt vorming-op-maat, een teach-the-teacher of in-company-training voorzien.
- [ErfgoedWijzer.be](#) is een breed kennisplatform, ten dienste van iedereen die als professional aan de slag is in de erfgoedsector. ErfgoedWijzer.be groeide voort uit het interprovinciale initiatief Depotwijzer.be, dat voor zowel de cultureel- als onroerenderfgoedsector een waardevol en vaak geconsulteerd digitaal hulpmiddel betekende. De inhoud van Depotwijzer.be is op dat nieuw platform ook terug te vinden onder de titels: Erfgoed beheren, Bouwen en inrichten, Organiseren en plannen, Depotfiches en Projectfiches;

- Uitleendienst Erfgoed: FARO biedt een laagdrempelig aanbod van behoud- en beheermaterialen aan (zoals een fotografieset voor het digitaliseren van het erfgoed, een anoxieset voor het bestrijden van insecten, dataloggers voor het monitoren van de bewaaromstandigheden). Materiaal kan uitgeleend worden via tien uitleenpunten die regionaal verspreid zijn, in samenwerking met verschillende cultureel-erfgoedcellen. Vele cultureel-erfgoedcellen beschikken zelf ook over uitleenmateriaal dat via een eerstelijnszorg wordt ingezet;
- Vakbibliotheek: FARO beschikt over een uitgebreide vakbibliotheek die als instrument kan dienen voor het plannen, ontwerpen, organiseren, inrichten, klimatiseren of efficiënt gebruiken van erfgoeddepots.

Er zijn internationaal enkele belangrijke methodieken en instrumenten uitgewerkt die in de brede erfgoedsector ingezet worden met het oog op een kwaliteitsvol behoud en beheer, en depotwerking. FARO ondersteunt de praktijkontwikkeling in Vlaanderen en Brussel door dergelijke internationale instrumenten verder te vertalen, helpen ontwikkelen, te promoten en volop in te zetten binnen haar eigen vormingen, de trajectbegeleiding en adviesverlening. FARO monitort ook het gebruik ervan. Ook vanuit het erkennings- en subsidie-instrumentarium wordt gestimuleerd om deze als basis te gebruiken voor de cultureel-erfgoedwerking. Het gaat bijvoorbeeld om de [RE-ORG-methode](#) om depotruimtes te reorganiseren, [het SPECTRUM handboek](#), en [DICE](#) (Databank Incidenten Cultureel Erfgoed).

Landelijke en regionale dienstverlenende organisaties

Vanuit het Cultureelerfgoeddecreet worden verschillende [landelijke](#) en [bovenlokale](#) dienstverlenende organisaties ondersteund om voor een bepaalde geografische regio of een bepaald thema (bijvoorbeeld industrieel erfgoed, agrarisch erfgoed, religieus erfgoed...) een dienstverlening uit te bouwen. Zij bieden ondersteuning bij het geheel van cultureel-erfgoedwerking, dus ook 'behouden en borgen'. Daarbij richten ze zich tot allerhande beheerders van erfgoed, waaronder ook organisaties die erfgoedbeheer niet als kerntaak hebben. Deze organisaties kunnen een belangrijke rol spelen, en doen dit ook vaak al, op vlak van:

- het in kaart brengen van bewaarnoden;
- het mee zoeken naar oplossingen;
- het initiëren van samenwerking en netwerken met het oog op kennisdeling of het bekijken van mogelijkheden voor gemeenschappelijke depotwerking;
- het opnemen van een doorverwijsfunctie naar andere spelers in het veld;
- het ontwikkelen van specifieke ondersteuningsinstrumenten;

Door het wegvallen van het provinciale depotbeleid zetten regionale dienstverlenende organisaties (de cultureel-erfgoedcellen) vaak nog nadrukkelijker dan voorheen in op noden rond behoud en beheer. De inzet vanuit een intergemeentelijke samenwerking of een grotere stad voor een ruimere regio is belangrijk en waardevol om het hoofd te bieden aan de uitdagingen die er zijn rond de zorg voor erfgoed. Cultureel-erfgoedcellen zijn vaak vanuit hun nabijheid een eerste aanspreekpunt en bieden op bovenlokaal consulentchap aan (eerstelijns hulp, op maat begeleiding, vorming, het begeleiden in het vinden van oplossingen, aanbieden van uitleeninstrumenten, organiseren van groepsaankopen...). Ook voor het tot stand brengen van calamiteitentrajecten en -netwerken samen met politie en brandweer kunnen ze een waardevolle verbindende rol opnemen.

Onroerenderfgoeddepots en intergemeentelijke onroerenderfgoeddiensten

De onroerenderfgoeddepots, intergemeentelijke onroerenderfgoeddiensten (IOED's) en onroerenderfgoedgemeenten stellen hun expertise ten dienste van overheden en besturen en van (archeologische) bedrijven, onderzoekers en burgers. De expertise over behoud, beheer en conservatie delen ze binnen de eigen netwerken, het Depotnetwerk en het Netwerk Onroerend Erfgoed, en stellen ze daarnaast ook via opleidingen, workshops en advies ter beschikking aan de bredere sector.

Het Depotnetwerk onroerend erfgoed bestaat uit alle erkende onroerenderfgoeddepots en neemt voor de onroerenderfgoedsector een rol op als adviesorgaan voor vragen over het oprichten, uitbouwen of inrichten van een nieuw depot. Ook depots die het traject tot erkenning aanvatten kunnen bij hen terecht. Verder zijn ze ook een aanspreekpunt voor onderzoeksvragen met betrekking tot onroerende collecties en deponeringsnaden. Het Depotnetwerk neemt deze rol op als erkende actor en partner in het vormgeven van het Vlaamse onroerenderfgoedbeleid.

Vanuit de onroerenderfgoeddepots zijn er verschillende relevante instrumenten en principes ontwikkeld die ook voor de cultureel-erfgoedsector relevant kunnen zijn:

- het depotprofiel per erkend onroerend erfgoeddepot is een erg nuttig instrument dat toelaat om een duidelijke rol op te nemen binnen een duidelijk afgelijnd erfgoedlandschap;
- het kwaliteitshandboek is een document waarin het kwaliteitsbeleid en de kwaliteitsdoelstellingen van een organisatie worden vastgelegd en waarin het kwaliteitszorgsysteem dat wordt toegepast, is beschreven. Het kwaliteitshandboek werd in eerste instantie uitgewerkt voor onroerenderfgoeddepots maar kan ook een houvast vormen bij de opstart van of verbetertrajecten bij andere depots.

4.2.2. Andere dienstverleners

Naast de dienstverlening die vanuit de sectorale decreten wordt ondersteund, zijn er ook heel wat andere dienstverleners die actief zijn en ten dienste van de erfgoedsector staan.

Monumentenwacht

[Monumentenwacht](#) heeft als doel om het onderhoud van waardevol onroerend erfgoed in Vlaanderen te stimuleren. Het profileert zich dan ook als de ideale partner voor eigenaars-beheerders van waardevolle panden, inclusief interieur, varend erfgoed en ook archeologische sites. Ze staat leden bij met periodieke inspecties, grondige rapporten, deskundig advies en een goede begeleiding, tegen een vergoeding van de kosten.

Team Vlaamse Bouwmeester

De centrale missie van het bouwmeesterschap is het bevorderen van de architectuurkwaliteit van de gebouwde omgeving, en dat binnen een context van grote maatschappelijke uitdagingen (vergrijzing, klimaatverandering, verkleuring, verdichting...), elk met hun eigen gevolgen en mogelijkheden op het vlak van kwaliteitsvol ontwerpen en bouwen. Zo staan de Vlaamse Bouwmeester en zijn team in voor het:

- begeleiden van publieke opdrachtgevers bij het ontwerpen en realiseren van gebouwen, publieke ruimte, landschap en infrastructuur;
- bijdragen tot visievorming en reflectie over architectuurkwaliteit, kwaliteitsvol ontwerpen en bouwen in de hedendaagse samenleving.

Het [Team Vlaamse Bouwmeester](#) is kennispartner voor openbare besturen die nieuwe erfgoedinfrastructuur plannen, zoals ook grote culturele infrastructuur of bijvoorbeeld een gezamenlijk erfgoeddepot.

Koninklijk Instituut voor het Kunstpatrimonium (KIK)

Het [Koninklijk Instituut voor het Kunstpatrimonium](#) is een belangrijke federale onderzoeksinstituting die zich toelegt op de studie en het behoud van het culturele erfgoed van België. Het KIK is een partner voor vele organisaties in de sector, alsook voor het departement. Ze werken voor de meest uiteenlopende opdrachtgevers. Openbare instellingen, maar evengoed eigenaars van privécollecties in binnen- en buitenland, kunnen een aanvraag doen bij het KIK voor de conservering, studie en documentatie van kunstwerken en andere erfgoedobjecten. Daarnaast zet het KIK ook sterk in op het verder ontwikkelen van zijn expertise rond preventieve conservering, duurzaamheid en calamiteiten, dit ook in het kader van depotbeleid.

Commerciële dienstverleners

Er zijn ook tal van commerciële dienstverleners actief in de sector: consultants, restaurateurs, aanbieders van depotruimte, aanbieders van materialen, transporteurs, art handlers, beveiligingsfirma's, ... Opvallend is de groei van private spelers die op huurbasis een bewaaromgeving aanbieden en tegen betaling ook extra diensten leveren (verpakking, transport, preventieve conservering...). De al aanwezige bedrijven verruimden hun aanbod van louter depotverhuur tot het omvattende begrip 'storage as a service'.

© Kris Vandevorst

4.3. Onderzoek en samenwerkingsprojecten

Vanuit het departement Cultuur, Jeugd en Media en het agentschap Onroerend Erfgoed wordt ingezet op onderzoeksprojecten ter voorbereiding van het beleid en ter ondersteuning van de erfgoedpraktijk. Deze onderzoeksprojecten, veelal in samenwerking met kennis- en onderzoekspartners, gebeuren ook in het kader van het bewaren van erfgoed. Ook in de toekomst blijven het departement en het agentschap de erfgoedsector hiermee ondersteunen.

Het agentschap Onroerend Erfgoed is sedert 2019 één van de leden van de werkgroep Archaeological Archives van het European Archaeological Council. De activiteiten van deze EAC-werkgroep voor archeologische archieven resulteerden in het verleden in het door de EU medegefinancierde ARCHES-project om gemeenschappelijke normen en richtsnoeren vast te stellen voor het opzetten, voorbereiden en deponeren van archeologische archieven in Europa. De "[Standaard en leidraad voor archeologische archivering in Europa](#)" (EAC guidelines 1) werd op 31 mei 2014 online gepubliceerd. Deze publicatie behandelt archiveringsproblematieken in alle stadia van een archeologisch project. De huidige activiteiten van de werkgroep zijn gericht op begeleiding bij de selectie in de archeologische archivering en bij de digitale archivering. In 2021 verscheen hiervoor de "Guidance on selection in archaeological archiving" (EAC guidelines 3). Wat digitalisering betreft zullen de werkzaamheden zich in de eerste plaats toespitsen op de bestaande organisatorische, juridische en procedurele aspecten van de archeologische archivering.

Het departement Cultuur, Jeugd en Media nam in het verleden al initiatief om onderzoek te laten uitvoeren ter ondersteuning van de depotuitdagingen en de depotpraktijk:

- 2011, Universiteit Antwerpen, Cultuurmanagement, [De huidige mogelijke en wenselijke rol van de private sector bij investeringen in infrastructuur en uitbating van museumdepots in Vlaanderen](#);
- 2015, Vrije Universiteit Brussel, ae Lab, [Analyse van en bouwstenen voor de uitwerking van een programma van eisen voor cultureel-erfgoeddepots in Vlaanderen](#).

Daarnaast ondersteunt het departement als partner ook relevante onderzoeksprojecten van andere organisaties. Zo wordt het onderzoeksproject Resilient Storage, naar energiezuinig klimaatbeheer in musea, ondersteund vanuit het Vlaams cultuur- en jeugdinfrastructuurbeleid. Het doel van het project is om de bewaarvereisten van kleine musea in België te verbeteren door de optimalisatie van hun klimaatsystemen. Het Koninklijk Instituut voor het Kunstpatrimonium (KIK) en de KU Leuven, trekkers van dit project, ontwikkelen een nieuwe methode om de energie-efficiëntie van klimaatsystemen in de musea te verbeteren. FARO biedt ook ondersteuning aan als kennispartner.

4.4. Erfgoeddatabanken

De erfgoeddatabanken zijn belangrijke instrumenten voor het beheer van erfgoed en de digitale toegankelijkheid ervan bij vele cultureel-erfgoedorganisaties. Ook een aantal van de erkende onroerenderfgoeddepots maken gebruik van die erfgoeddatabanken.

Er staan vandaag twee centrale databanken (Erfgoedinzicht en Erfgoedplus) ter beschikking van de erfgoedsector, die na de afslanking van de provincies in een overgangsfase vanuit het departement Cultuur, Jeugd en Media worden gecontinueerd. Daaraan is een consulentschap registratie verbonden om de erfgoedsector bij te staan met advies, vorming en begeleiding rond het registreren, digitaliseren en digitaal ontsluiten van erfgoedcollecties. Dat consulentschap wordt vormgegeven in nauwe samenwerking met de dienstverleners op het terrein. In het kader van de relance werd 2 miljoen euro vrijgemaakt voor het uitwerken van een toekomstgerichte oplossing voor deze databanken. Het projectleiderschap wordt opgenomen door meemoo, het project wordt met grote betrokkenheid van de diverse stakeholders geconcretiseerd. Het departement blijft instaan voor een continuering van de systemen en ondersteuning, in afwachting van een nieuw systeem. Sinds de overdracht van de erfgoeddatabanken is het aantal gebruikers sterk toegenomen.

5. TOT SLOT

De uitdagingen en beleidsaandacht voor het bewaren van erfgoed zijn niet nieuw maar de beslissing om deze uitdagingen vanuit het Vlaamse beleid samen aan te pakken wel. Het engagement dat de Vlaamse Regering opneemt met de regierol voor een afgestemd depotbeleid vormt een startpunt. Een eerste duidelijke aanzet tot samenwerking, niet enkel over de beleidsgrenzen heen maar ook breder. De regierol voor een afgestemd depotbeleid is daarom vooral een uitgestoken hand naar de vele erfgoedbeheerders en lokale besturen om een antwoord te bieden aan de grote uitdaging die het kwaliteitsvol en veilig bewaren van het erfgoed ons allemaal stelt.

© Danica O Kus